

Emil Hilje

Filozofski fakultet u Zadru, Sveučilište u Splitu

Prilog o zlataru Francescu iz Milana

Izvorni znanstveni rad – Original scientific paper

predan 29. 9. 1999.

Sažetak

Zlatar Francesco Antonijev de Sextis iz Milana, autor čuvene Škrinje Sv. Šimuna što ju je dala izraditi ugarsko-hrvatska kraljica Elizabeta, najznačajniji je predstavnik srednjovjekovnog zlatarstva u Hrvatskoj. No unatoč tomu što su i majstoru i djelu posvećeni brojni radovi, dio arhivskih podataka vezanih uz Francescov život ostao je neuočien. Novijim istraživanjima zadarskog arhiva pronađeno je pedesetak do sada nepoznatih dokumenata u kojima se majstor spominje. Nažalost, ni jedan od njih ne odnosi se na neki zlatarski rad, a tek tri su vezana uz primanje pomoćnika, no svojom množinom otkrivaju

majstorovu stalnu prisutnost u Zadru. Podatak pak da se Francesco pred kraj života preselio u Nin omogućuje da se, na osnovi likovnih podudarnosti sa Škrinjom Sv. Šimuna, utvrdi majstorovo autorstvo škrinjica-relikvijara Sv. Asela i Sv. Marcele, koji se čuvaju u Riznici Župne crkve u Ninu. Drugi rad, koji bi se, s nešto većim oprezom, mogao pripisati Francescu iz Milana, jest procesijski križ u crkvi Sv. Šimuna u Zadru, koji pokazuje određene likovne podudarnosti i sa Škrinjom Sv. Šimuna i s ninskim relikvijarima.

Zlatar Francesco Antonijev de Sextis iz Milana (Franjo iz Milana),¹ autor čuvene *Škrinje Sv. Šimuna* što ju je dala izraditi ugarsko-hrvatska kraljica Elizabeta, bez dvojbe je najznačajnija umjetnička ličnost među brojnim zlatarima koji su djelovali u Zadru tijekom XIV. i XV. stoljeća, a sama škrinja najvrjednije je djelo hrvatskoga zlatarstva uopće.

Ne čudi stoga da su i majstor i njegovo djelo odavna privukli pažnju stručnjaka, te su im posvećene čak tri monografije: ona Alfreda Gottholda Meyera iz 1894. godine,² Giuseppea Prage iz 1930. godine,³ te Ive Petriciolija iz 1983. godine.⁴ Malo je koji dalmatinski srednjovjekovni umjetnik, osim kipara Radovana i slikara Blaža Jurjeva, na sebe svratio toliku pozornost, postavši jednim od međaša hrvatske kulturne baštine.

Pa ipak, premda je život i djelo talijanskog majstora, koji je čitav svoj radni vijek proveo na našim stranama, oženivši se Dalmatinkom i postavši stanovnikom Zadra, pomno proučen, novija arhivska istraživanja otkrivaju još pregršt dosad nepoznatih dokumenata u kojima se Francesco iz Milana javlja bilo kao svjedok, bilo kao stranka u nekakvu ugovoru, ili se tek spominje njegova kuća ili dućan. Nažalost, niti jedan od tih novopronađenih dokumenata ne odnosi se na neki zlatarski rad, a tek su tri vezana uz primanje pomoćnika i učenika. No oni svojom množinom otkrivaju majstorovu stalnu prisutnost u Zadru, u svakodnevnom životu komune, njegov specifičan odnos prema zlataru Bartulu Bogdanovu, za kojeg otkrivamo da je bio Francescov posinjak, te plastično oslikavaju konac njegova života, kada je, napustivši Zadar, otišao živjeti i raditi u Nin, da bi se dvije godine kasnije, već star i umoran, vratio u svoj Zadar da u njemu dočeka sklonište života.

Dakako, već samo umjetničko značenje Francesca iz Milana nuka nas da dosada poznate podatke dopunimo novima i tako omogućimo cjelovitiji uvid u njegov životni put. Međutim, kako to često biva, podaci o životu majstorovu služe i kao putokaz u traganju za njegovim dosada neuočenim djelima.

Popis poznatih dokumenata u kojima se javlja zlatar Francesco iz Milana donosi Ivo Petricioli na kraju svoje monografije o *Škrinji Sv. Šimuna* kronološkim redom,⁵ pa mi se činilo korisnim taj popis jednostavno preuzeti i u njega uvrstiti novopronađene dokumente, ali uz navođenje izvora – smještaja dokumenta, te, ukoliko je objavljen, tko ga je i kada objavio. Taj popis donosim u prilogu ovoga rada, a u tekstu ću se osvrnuti tek na one novopronađene ili drukčije interpretirane dokumente koji su važni za bolje razumijevanje umjetnikove ličnosti i životnog puta.

Poznato je da se Francesco iz Milana prvi put u Dalmaciji spominje 1359. godine.⁶ U Zadru se prvi put, i to kao njegov stanovnik, javlja 1367. godine, kada se spominje kao svjedok u tri dokumenta. No vjerojatno se u Zadru nastanio već početkom šezdesetih godina, a činjenica da o tom nema pisane potvrde posljedica je toga što su u zadarskom bilježničkom arhivu, koji je glavno vrelo dokumenata u kojima se majstor javlja, upravo spisi iz šezdesetih godina XIV. stoljeća mahom izgubljeni ili jako oštećeni.

Od novopronađenih su podataka⁷ zacijelo najzanimljiviji oni koji se odnose na primanje učenika i pomoćnika. Dana 20. rujna 1376. primio je od svog bivšeg pomoćnika Mihovila pok. Damjana tri dukata na ime nekog duga. Dakle je

Francesco iz Milana: Relikvijari Sv. Asela i Sv. Marcela, Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavuša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquaries of St. Asel and St. Marcela, Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavuša Vežić)

Francesco iz Milana: Relikvijari Sv. Asela i Sv. Marcela, Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavuša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquaries of St. Asel and St. Marcela, Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavuša Vežić)

Francesco, uzimajući 1379. godine Mihovila Damjanova na dvogodišnji rad, zapravo obnavljao već prije isprobanu suradnju, svakako u vezi s poslovima što ih je upravo u to vrijeme imao na izradi *Škrinje Sv. Šimuna*. Dana 22. listopada 1376. uzeo je Francesco u službu na dvije godine zlatara Matiju Dokevića iz Križića. Dana 18. srpnja 1381. uzeo je majstor u četverogodišnju službu Beloja Pripkova Bogišića, no čini se kao slugu, a ne kao zlatarskog pomoćnika. Dana 26. prosinca 1385. godine primio je na jednogodišnji rad zlatara Stjepana pok. Cerina (Crnje?) iz Zdenca. U dokumentu pak od 8. prosinca 1386. spominje se kao svjedok zlatar Stjepan pok. Jakova, pomoćnik zlatara Francesca iz Milana (to je valjda onaj Stipan pok. Jakova iz Knina što ga je majstor primio na nauk desetak godina ranije). Već u siječnju iduće godine javljaju se Francesco i njegov pomoćnik zlatar Stjepan zajedno kao svjedoci. Dana 27. veljače 1392. primio je majstor na desetogodišnji nauk Šimuna pok. Ivana iz Bihaća.

Osobito je zanimljiv dokument od 11. ožujka 1392. godine, kojim zlatar Francesco pok. Antonija i njegov posinak Bartul pok. Bogdana biraju Nikolu iz Feltra sucem u međusobnom sporu. Naime, još 26. travnja 1382. isplatio je majstor Frani Beloti pok. Martina Skomrašića iz Paga 400 libara na ime dote svoje pokćerke Agnezine, kćeri pokojnog Bogdana. Zacijelo je rečena Agnezina bila Bartulova sestra, te je očito da je oboje siročadi Francesco posvojio davno prije negoli se Bartul, kao samostalan čovjek i izučeni majstor zlatar, počeo učestalo sporiti sa svojim očuhom. Naime, vrlo brojni dokumenti u kojima se javlja, otkrivaju Bartula Bogdanova kao izuzetno zanimljivu ličnost, pravoga mešetara koji zlatarske proizvode kupuje, prodaje, preprodaje, stavlja u zalag, otkupljuje iz zaloga i kupuje na dražbi, a činjenica da ga je čak i poočim morao tužiti zbog posuđenog srebra koje nije vratio dosta jasno oslikava njegov karakter.⁸ Naime, dana 9. prosinca 1393. Francesco je tužio Bartula zbog osam maraka posuđenog srebra, koje mu on nije vratio. Dana 23. siječnja, očito nakon sudske presude, obvezao se Bartul da će Francescu isplatiti devedeset libara, kao cijenu za osam

maraka srebra. No to svejedno nije učinio, pa ga je Francesco ponovo tužio 10. veljače 1395., a zatim ponovo 12. kolovoza 1397. No ni tada nije spor razriješen, pa je u studenome iste godine Francesco sve skupa povjerio zastupnicima. 27. travnja 1398. Francesco ponovo tuži Bartula zbog neplaćena duga. Dakle, njihovo se međusobno sporenje rasteglo tijekom punih šest godina, što je objašnjivo jedino obzirom što ga je Francesco imao prema svom posinku, zbog kojega je isključivao moguće drastične mjere, čega je Bartul zacijelo bio svjestan, pa je to obilato iskoristavao. No pravu poentu njihova međusobnog odnosa oslikava dokument sročen 2. travnja 1400., kada Francesco ugovara s Bartulom doživotno uzdržavanje za sebe i svoju ženu. Tom je prilikom majstor predao svom posinku stečeni kapital od 300 dukata, a Bartul se obvezao brinuti se o njemu i njegovoj ženi kao o svojim vlastitim roditeljima do konca njihova života.⁹

Možemo tek nagađati da li je i Bartul svoje školovanje za zlatara odradio u radionici svoga poočima, ili ga je Francesco dao na nauk kod nekog drugog majstora iste struke u kojeg je imao povjerenja.

No navedeni dokumenti otkrivaju da je kroz Francescovu radionicu prošlo desetak mladića, bilo kao sluge, učenici ili pomoćnici: Stipan Jakovljević iz Knina, Lompre pok. Frederika Nassisa, Mihovil Damjanov, Matija Dokević iz Križića (srednjovjekovno selo kod današnje Murvice), Pavao Miklaušević »de Seeç«,¹⁰ Petar Blažev iz Rače (srednjovjekovno selo u blizini današnjeg Debeljaka), Stipan Pripčev, Andrija Markov iz Zagreba, Beloj Pripkov Bogošić, Stjepan Cerinov (Crnjini?) iz Zdenca,¹¹ Šimun Ivanov iz Bihaća, te Bartul Bogdanov.

No samo za jednoga od njih, Mihovila Damjanova, možemo s dovoljno pouzdanja tvrditi da je sudjelovao u radu na *Škrinji Sv. Šimuna*, jer ga je Francesco, kao svog bivšeg pomoćnika, ponovo uzeo u službu baš kada je posao bio u završnoj fazi i zacijelo pritisnut rokovima. No u to su vrijeme kod njega u službi bili i Stipan Jakovljević iz Knina, Lompre Frederika

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Asela, Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Asel, Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Asela, Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Asel, Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Asela, Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Asel, Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

Nassisa, Matija Dokević iz Križića, Pavao Miklaušević »de Seeč«, Petar Blažev iz Rače, te Stipan pok. Pripče, pa je vjerojatno da su i neki od njih imali određenog udjela u radu.

Dakako, među novopronađenim dokumentima najbrojniji su oni u kojima se Francesco iz Milana javlja tek kao svjedok, no oni svojom brojnošću svjedoče o njegovu trajnom boravku u Zadru, te otkrivaju osobe s kojima je bio u vezi.

Očito je najuspješnije razdoblje majstorova života bilo koncem sedamdesetih godina, kada je bio zaposlen na izradi škrinje, pa valjda i dobro plaćen. U to je vrijeme kupio zemljište na Kolovarama (kod crkve Sv. Marine), te veliku kuću kod crkve Sv. Stjepana (danas crkva Sv. Šimuna) za 200 dukata.

Ipak, najzanimljiviji su dokumenti vezani uz konac majstorova života. U prosincu 1397. Francesco je prodao zemlju u Cerodolu (kod Dikla), a početkom iduće godine, tada već kao bivši stanovnik Zadra, i kuću kod crkve Sv. Stjepana za 200 dukata (istu sumu koju je platio kupujući je gotovo dvadeset godina ranije). Na do sada neriješeno pitanje kamo je majstor otišao nakon što se odselio iz Zadra odgovor pruža dokument od 26. veljače 1398., u kojem se zlatar Francesco iz Milana, građanin Zadra a stanovnik Nina, javlja kao svjedok.

Dakle je majstor, napustivši Zadar krajem 1397. godine, odselio u nedaleki gradić Nin. Razloge tomu preseljenju moguće je tek pretpostaviti. Vjerojatno je tada već ostarjeli majstor u Zadru osjećao žestoku konkurenciju mlađih poletnih zlatara,¹² te je razložno vjerovao da će u skromnijoj sredini lakše doći do narudžbi za svoje radove. Sama zarada čini se da nije bila presudna, jer je Francesco još uvijek bio razmjerno imućan, to jest raspolagao je i novcem i zemljišnim posjedima. No izgleda da mu je radna energija ipak slabila, te se nakon nešto više od dvije godine vratio u grad koji je smatrao svojim da bi u kući svoga posinka proveo posljednje dane života u zasluženoj mirovini. A kao ugledan građanin Zadra posljednji se put kao svjedok javlja u tri dokumenta sročena 21. lipnja 1400. godine.

Pitanje je da li je bolje poznavanje životnog puta majstora Francesca ujedno i mogući putokaz u traganju za njegovim radovima. Naime, očito je da je majstor preko trideset godina proveo živeći i radeći u Zadru, te dvije u Ninu. Pa ipak, od svega toga rada jedino njegovo djelo koje nam je poznato jest potpisana i dokumentirana *Škrinja Sv. Šimuna*.

Na prvi se pogled čini neobičnim da nije bilo pokušaja da se majstoru, na osnovi podudarnosti s njegovim poznatim djelom, pokuša atribuirati neki od brojnih zlatarskih radova iz bogate zadarske baštine. No upravo je izuzetnost same škrinje, koja je i dimenzijama i značenjem naručitelja, a sukladno tomu i uloženom umijeću, doista bez paralela u sačuvanoj zlatarskoj baštini, predstavljala svojevrstu prepreku pokušaju da se majstoru eventualno pripišu neka umjetnički manje izrazita djela.

No da li je moguće da su svi radovi Francesca iz Milana osim čuvene škrinje netragom nestali? Pohara što ju je naša umjetnička baština, a posebno zlatni i srebrni predmeti, doživjela u kasnija vremena¹³ omogućuje takvu pretpostavku.

Ipak, čini mi se da ima mjesta i drukčijim promišljanjima. Naime, upravo u Ninu, gradiću u kojem je majstor živio i radio potkraj života, sačuvala su se dva relikvijara za koje se može razložno pretpostaviti da su upravo njegovi radovi. U pitanju su relikvijari u obliku škrinjica za glave Sv. Asela i Sv. Marcela, koji se danas čuvaju u Riznici Župne crkve u Ninu.

Navedeni su radovi odavno poznati. Prvi ih spominje Carlo Federico Bianchi 1879. godine,¹⁴ a nedugo nakon njega i Luka Jelić, koji ih datira u XII./XIII. stoljeće.¹⁵ Thomas Graham Jackson datira relikvijare u XIV./XV. stoljeće.¹⁶ U modernu znanost o umjetnosti uvodi ih Ivo Petricioli, koji ih detaljno analizira, posvećujući posebnu pozornost štancanim srebrnim pločicama kojima je izvorno bilo obloženo dno obaju relikvijara. Prihvaćajući Jacksonovu dataciju, ujedno upozorava na sličnosti s relikvijarom Sv. Zoila u samostanu Sv. Marije u Zadru.¹⁷ Marijan Grgić u katalogu zadarskog i ninskog zlatarstva dovodi ih u vezu s relikvijarom Sv. Krše-

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Asela (detalj – Sv. Petar), Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Asel (detail – St. Peter), Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Asela (detalj – Sv. Ivan Krstitelj), Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Asel (detail – St. John the Baptist), Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Asela (detalj – Sv. Jelena ?), Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Asel (detail – St. Helen ?), Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

vana iz 1326. godine, te ih datira na početak XIV. stoljeća,¹⁸ a Miljenko Domijan u katalogu Riznice Župne crkve u Ninu vraća se dataciji što ju je predložio Jackson.¹⁹

Oba su relikvijara istih dimenzija (24 x 19 x 22,5 cm). U pitanju su drvene škrinjice pravokutne osnove s poklopcima u obliku krnje piramide. Izvana su obložene srebrnim pozlaćenim limom obrađenim tehnikom iskucavanja. Na dužim se stranama nalaze po tri gotičke arkade unutar kojih su smješteni svetački likovi, a na kraćima po dvije. Između arkada su poprsja anđela a na rubovima lica u profilu. Na relikvijaru Sv. Asela prikazani su na prednjoj strani Krist na prijestolju između Bogorodice i Sv. Ivana Evanđelista, na desnoj bočnoj strani Sv. Petar i Sv. Pavao, na lijevoj Sv. Ivan Krstitelj i Sv. Jelena (Barbara?), a na stražnjoj Sv. Ambroz, Sv. Asel i Sv. Marcela. Na stranama poklopca prikazani su simboli četiriju evanđelista. Na relikvijaru Sv. Marcela, koji je gotovo jednako koncipiran, prikazani su na prednjoj strani Krist na prijestolju između Bogorodice i Sv. Ivana Evanđelista, na desnoj bočnoj strani Sv. Bartul (?) i Sv. Margarita (?), na lijevoj Sv. Marcela (?) i Sv. Pavao, a na stražnjoj Sv. Marija Magdalena, Sv. Asel i Sv. Ambroz.²⁰ Na poklopcu su iskucani simboli evanđelista na gotovo jednak način kao i na prvom relikvijaru. Donji rub poklopca prekriva traka sa štancanim motivima iz lova, koji su izvedeni kvalitetnije od same škrinjice. Na rubovima strana poklopca i okomitim uglovima škrinjica nalaze se nešto tanje štancane trake ukrašene jednostavnijim vegetabilnim motivima.²¹ Unutrašnjost je obložena dvo-bojnim svilenim damastom s tipičnim gotičkim motivom

sučeljenih ptica.²² Srebrne štancane pločice kojima je izvorno bilo obloženo dno škrinjica izvađene su 1909. godine i danas su posebno izložene. Dvije šire ukrašene su bogatim florealnim motivom, a četiri uže prizorima iz lova. Predstavljaju vrlo kvalitetan rad, koji zacijelo nije proizvod zadarskog umjetničkog kruga, već su kalupi morali biti nabavljene u nekom razvijenijem europskom središtu.²³

Po svojim tehničkim i likovnim odlikama, zlatarski rad na relikvijarima Sv. Asela i Sv. Marcela uklapa se u vrijeme zadarske zlatarske produkcije na prijelazu XIV. u XV. stoljeće. Čini se ipak da je kvaliteta samog rada ponešto podcijenjena,²⁴ čemu je vjerojatno uzrok oštećenost samih škrinjica. Naime, izrazita voluminoznost iskucanih likova dovela je do toga da su, zacijelo prilikom spremanja u veliku željeznu škrinju u kojoj su se sve donedavno čuvali predmeti iz ninske Riznice,²⁵ svi likovi oštećeni, tako da su im najistaknutiji dijelovi, a to su redovito lica, splošteni i deformirani, čime je znatno narušen ukupan estetski dojam.

Usporedba pak s reljefima na *Škrinji Sv. Šimuna* otkriva brojne dodirne točke. To se u prvom redu odnosi na voluminoznost i čvrsto postavljanje likova, a zatim i na sklonost da se sva površina ispuni sadržajima, bilo arhitektonskim, figuralnim ili dekorativnim. Također je uočljiv sličan tretman draperija, koje se realiziraju pomoću dugih ravnih linija i oštro lomljenih nabora,²⁶ te vrlo slična tipologija tordiranih stupića s jednakim bazama i kapitelima.²⁷ I konačno, upravo kao prepoznatljiv rukopis Francesca iz Milana ističe se sklonost ka sitnom punciranom i cizeliranom ukrasu kojim maj-

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Asela (detalj – Sv. Ambroz, Sv. Asel i Sv. Marcela), Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Asel (detail – St. Ambrosius, St. Asel and St. Marcela), Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Marcele (detalj – Sv. Margarita ?), Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Marcela (detail – St. Margareth ?), Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

stor ukrašava površine i definira taktilne vrijednosti materijala. U tom smislu vrijedi ukazati na sitne crtice kojima je definiran kožuh u koji je odjeven Sv. Ivan Krstitelj na relikvijaru Sv. Asela i gotovo iste takve kojima je definirana koža demona u sceni *Brodoloma* na *Škrinji Sv. Šimuna*.

A određena doza rustičnosti u izradi, na koju s pravom upozoravaju Petricioli i Domijan, zapravo je ona ista koju susrećemo i na *Škrinji Sv. Šimuna*: neuvjerljiva anatomija ruku, nespreno prikazivanje šaka i stopala, te uglavnom neuspjeli, ali uočljivi pokušaji da se fizionomijama dade psihološki izražaj. Dakako, razlika u dimenziji prikazanih likova omogućila je na *Škrinji Sv. Šimuna* njihovu brižljiviju obradu. Osnovna pak likovna kvaliteta polja na škrinji, kompozicijski odnosi likova, na ninskim relikvijarima nije ni mogla znatnije doći do izražaja. Ako imamo na umu da je izrada *Škrinje Sv. Šimuna* reprezentativna i monumentalna kraljevska narudžba, koju je Francesco realizirao u naponu stvaralačke snage, okružen pomoćnicima i učenicima, a da je ninske relikvijare radio pred kraj života, kada mu je stvaralački zamah nužno morao opasti, tada se i nešto skromnija likovna vrsnoća ninskih relikvijara čini sasvim razumljivom.

Stoga vjerujem da se relikvijari Sv. Asela i Sv. Marcele koji se čuvaju u Riznici Župne crkve u Ninu mogu s velikom dozom sigurnosti atribuirati Francescu iz Milana, to jest da su nastali u vrijeme njegova boravka u Ninu od konca 1397. do početka 1400. godine.

Drugi zlatarski rad koji bi se uz izvjesne ograde mogao pripisati Francescu iz Milana jest procesijski križ iz crkve Sv.

Šimuna. Nažalost, križ je prepravljen 1528. godine, pa se nije sačuvao u izvornom obliku.²⁸ Originalni su tek figuradni prikazi, koji su aplicirani na kasniji korpus križa. Na prednjoj je strani raspeti Krist, sa strana Bogorodica i Sv. Ivan, iznad Krista pelikan, a ispod anđeo s knjigom. Na stražnjoj je strani u središtu Sv. Stjepan,²⁹ okružen simbolima evanđelisti.³⁰

Sličnosti s Francescovim djelima očituju se prvenstveno u obradi nabora draperije, naglašavanju volumena, te gotovo istovjetnom tretiranju fizionomija. Također i sklonost sitnom ukrasu, vidljiva na rubovima odjeće Sv. Stjepana, te minuciozna izrada kadionice u njegovoj ruci približavaju ovaj rad ninskim relikvijarima.

Navedeni radovi otkrivaju drugu stranu djelatnosti zlatara Francesca iz Milana, onu po kojoj se uklapa u onovremene tokove zadarskog zlatarstva. Naime, ma koliko *Škrinja Sv. Šimuna* bila izuzetan spomenik i bez dvojbe najznačajnije djelo zadarskog zlatarstva, u smislu likovne vrsnoće rada na njoj moguće je govoriti o standardnoj zadarskoj produkciji, od koje ima i boljih i lošijih djela. Ninski pak relikvijari i raspelo iz crkve Sv. Šimuna na određen način uobličuju konture jednog opusa, ocrtavajući umjetnički lik zlatara Francesca, kao nadarenog pojedinca koji u zlatarski vrlo razvijenoj, ali umjetnički ipak provincijalnoj sredini, realizira vrlo kvalitetna djela, dajući značajan doprinos onome što bismo mogli nazvati zadarskom zlatarskom školom.

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Marcele (detalj – Sv. Marcela? i Sv. Pavao), Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Marcela (detail – St. Marcela? and St. Paul), Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

Francesco iz Milana: Relikvijar Sv. Marcele (detalj – Sv. Marija Magdalena, Sv. Asel i Sv. Ambroz), Nin, Riznica Župne crkve (foto: Pavaša Vežić)

Francesco da Milano: Reliquary of St. Marcela (detail – St. Mary Magdalene, St. Asel and St. Ambrosius), Nin, Parish Church Treasury (photo: Pavaša Vežić)

Dokumenti:

1359. 5. IX. – U Šibeniku. Ban Nikola Seč traži od mletačke vlasti naknadu štete učinjene njegovim podanicima Francescu iz Milana i Zaninu pok. Dominika iz Zadra. (Š. Ljubić, *Listine o odnošajih Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knj. IV, Zagreb 1874., str. 12–13; G. Praga, *Documenti intorno all'arca di San Simeone in Zara e al suo autore Francesco da Milano*, Archivio Storico per la Dalmazia, Vol. IX, Fasc. 53, Roma 1930., str. 225; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar 1976., str. 532; I. Petricioli, *Škrinja Sv. Šimuna u Zadru*, Zagreb 1983., str. 103)

1359. 10. X. – U Veneciji. Zbog poslanice hrvatskog bana u poslu Francesca de Medio i Zanina iz Zadra nalaže se bilježniku Bartolu Ursiju neka glede toga opravda vladu u tom pred banom i, ako ustreba, pred samim kraljem. (Š. Ljubić, *Listine...* IV, str. 13; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1367. 27. VIII. – U Zadru, kod Velike lože. Frane Grgurov de Sloradis posuđuje Viticoru Nikolinu de Viticor pet dukata. Mesar Krešul zvani Grbavčić iz Zadra i zlatar Francesco iz Milana pok. Antonija, sada stanovnik Zadra, svjedoče. (Državni arhiv u Zadru – DAZd, ZB, Petrus Perenčanus, B I, F I/VI, fol. 15')

1367. 3. IX. – U Zadru, kod Velike lože. Madije pok. Nikole Galelija iznajmljuje pekaru Novaku pok. Merdeše na dvije godine prostor za pekaru. Zlatar Francesco iz Milana pok. Antonija, sada stanovnik Zadra, i krojač Kuzma Jurislavov iz Zadra svjedoče. (DAZd, ZB, Petrus Perenčanus, B I, F I/VI, fol. 19')

1367. 27. IX. – U Zadru, kod Velike lože. Ribar Valent pok. Radoslava i marangon Pavao pok. Jurja izabiru za zastupnika Zunu Sergijeva de Cesanis. Zlatar Francesco iz Milana pok. Antonija i užar Nikola pok. Petra, oba stanovnici Zadra, svjedoče. (DAZd, ZB, Petrus Perenčanus, B I, F I/VII, fol. 13')

1369. 26. XI. – U Zadru. Zlatar Francesco iz Milana javlja se kao zastupnik Hermolaja Ciprijanova iz Raba u zastupanju njegove žene Mandice (oštećeno). (DAZd, Curia Maior Civitium Iadrensis, B IV, F II, fol. 4') (G. Praga, *Documenti...*, str. 225; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 532; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1373. 14. II. – U Zadru. Ljevač Veronensis pok. Veronensis iz Verone obvezuje se raditi u kovačnici Venturina Paxinovog (Pacijeva) iz Cesene. Danjan pok. Šimuna de Contareno i zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana svjedoče. (DAZd, ZB, Petrus Perenčanus, B II, F II/I, fol. 19) (Isto, fol. 19')

? ? ? – Oženio se u Zadru Margaritom, sestrom svećenika Ratka. (G. Praga, *Documenti...*, str. 233; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 532)

1375. 22. VII. – U Zadru. Solar Radman Ivanić nešto se obvezuje općinskom službeniku. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Petrus de Serčana, B II, F 1, fol. 2')

1375. 22. X. – U Zadru. Anđelo de Ortona imenuje Ariga Hostiuma iz Padove svojim zastupnikom. Zlatari Francesco iz Milana i Leonard iz Padove svjedoče. (DAZd, ZB, Petrus de Serčana, B II, F 2, fol. 16') (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 535; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1376. 19. II. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, prima na petogodišnji nauk Stipana pok. Jakova iz Knina. Ugovor je poništen 22. travnja iste godine. (DAZd, ZB, Petrus de Serčana, B II, F 3, fol. 7) (I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1376. 5. V. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, prima na trogodišnji nauk Lompru, izvanbračnog sina pokojnog plemića Frederika Nassisa. (DAZd, ZB, Petrus de Serčana, B II, F 5, fol. 2) (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 479; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1376. 20. IX. – U Zadru. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, prima od svog bivšeg pomoćnika, zlatara Mihovila pok. Damjana, tri dukata. (DAZd, ZB, Petrus de Serčana, B II, F 6, fol. 2)

1376. 22. X. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana uzima u službu na dvije godine zlatara Matiju Dokevića iz Križića. (DAZd, ZB, Petrus Perenčanus, B II, F II/IV, fol. 12)

1377. 5. I. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, prima na dvogodišnji rad Pavla Miklauševića »de Seeč«. (DAZd, ZB, Petrus Perenčanus, B II, F II/IV, fol. 38–38') (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 479; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1377. 5. VII. – U Zadru. Zastupnici kraljice Elizabete naručuju od zlatara Francesca pok. Antonija iz Milana, stanovnika Zadra, kovčeg za relikvije Sv. Šimuna. (DAZd, ZB, Petrus Perenčanus, B II, F II/VI, fol. 13'–14) (I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 105–106)

1377. 13. VIII. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, prima od zastupnika kraljice Elizabete 200 maraka srebra za rad na kovčegu za relikvije Sv. Šimuna. (DAZd, ZB, Petrus Perenčanus, B II, F II/VI, fol. 27'–28) (G. Praga, *Documenti...*, str. 229; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1378. 10. II. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, kupuje od gospođe Bune pok. Crnote zemljište kod Zadra za 70 libara. (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B II, F II/VII, fol. 45–45') (G. Praga, *Documenti...*, str. 230; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1378. 12. III. – U Zadru. Zlatar Francesco iz Milana kupuje na dražbi posjed Bune pok. Crnote, u susjedstvu zemljišta koje je ranije kupio od nje. (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B II, F II/VII, fol. 53' – dokument oštećen i nečitljiv) (I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 10)

1378. 26. IV. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, uzima za slugu na godinu dana Petra Blaževa iz Rače. (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B II, F II/VIII, fol. 17 – dokument oštećen i nečitljiv) (G. Praga, *Documenti...*, str. 230; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 533; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1379. 25. II. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, uzima na šestogodišnji nauk Stipana pok. Pripče. (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B II, F II/X, fol. ? – cijeli svežnjik oštećen i nečitljiv) (G. Praga, *Documenti...*, str. 231; C. Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, Split 1959, str. 117; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 533; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1379. 29. VII. – U Zadru. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, uzima u dvogodišnju službu zlatara Mihovila Damjanova. (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B II, F II/XI, fol. 26 – dokument oštećen i nečitljiv) (G. Praga, *Documenti...*, str. 231–232; C. Fisković, *Zadarski...*, str. 117; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 533; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 103)

1379. 30. VII. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, daje vrtlaru Ivanu pok. Radovana zvanom Dristinić punomoć da se koristi zemljištem kod crkve Sv. Marine, što ga je kupio na dražbi, a koje je ranije pripadalo gospođi Buni pok. Crnote. (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B II, F II/XI, fol. 26'–27'; ZKZd, perg. 240) (CD XVI, str. 39–42; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1379. 2. VIII. – U Zadru. Ivan pok. Dragoja iz Zadra prodaje zlataru Francescu pok. Antonija iz Milana, stanovniku Zadra, kuću kod crkve Sv. Stjepana, za cijenu od 200 dukata. (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B II, F II/XI, fol. 28–28') (G. Praga, *Documenti...*, str. 232; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1380. – U Zadru. Potpisao se zlatar Francesco iz Milana na raku Sv. Šimuna. (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 533)

1381. 3. I. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, uzima za pomoćnika na godinu dana zlatara Andriju Markova iz Zagreba. (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B II, F II/XIX, fol. 17') (G. Praga, *Documenti...*, str. 232–233; C. Fisković, *Zadarski...*, str. 113; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 533; *Škrinja...*, str. 104)

1381. 18. VII. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, uzima u četverogodišnju službu Beloja Pripkovog Bogošića. (Znanstvena knjižnica u Zadru – ZKZd, G. Ferrante, *Regesti dell'Archivio notarile di Zara: Petrus Perençanus*, B Sv. 1, fol. 4)

1381. 18. VII. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, posuđuje Pripku Bogošiću osamnaest libara. (ZKZd, G. Ferrante, *Regesti dell'Archivio notarile di Zara: Petrus Perençanus*, B Sv. 1, fol. 4')

1382. 26. IV. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, isplaćuje Frani Beloti pok. Martina Skomrašića iz Paga 400 libara na ime dote svoje pokćerke Agnezine, kćeri pok. Bogdana. (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B III, F III, fol. 18)

1382. 18. VII. – U Zadru. Zlatar Francesco iz Milana spominje se u jako oštećenom dokumentu. (Izgleda da posuđuje Pripku Bokašiću i njegovoj ženi Jeleni 16 libara.) (DAZd, ZB, Petrus Perençanus, B III, F III, fol. 42')

1384. 27. IX. – U Zadru. Filip Plašćić iz Krbave uzima za zastupnika Ratka pok. Martinuša. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B IV, F I, fol. 70; Isto, B IV, F I, fol. 70)

1384. 21. XII. – U Zadru. Plemić Augustin pok. Bittula de Bitte daje u zakup Dominiku Gojislaviću zemljište kod crkve Sv. Klementa. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B I, F I, fol. 154; Isto, B IV, F I, fol. 97')

1385. 5. II. – U Zadru. Plemić Grgur pok. Damjana de Nassisa prima od svoje žene Markezine pok. Petra Blondija dotu, između ostalog i kuću kod crkve Sv. Stjepana, u čijem se susjedstvu spominje kuća zlatara Francesca iz Milana. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B I, F I, fol. 186'; Isto, B IV, F I, fol. 121')

1385. 30. VI. – U Zadru. Postolar Felicianus pok. Paçarellija de Follignio, stanovnik Zadra, plaća plemiću Vitoru pok. Nikole de Vitcor 80 libara za neku kožu. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B IV, F II, fol. 48')

1385. 25. VIII. – U Zadru. Saladin de Saladinis prodaje Kreši Pok. Mihe Varikassisa vinograde u Starom Zadru (Biogradu) i Vrbici. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Petrus de Serçana, B II, F 25, fol. 15')

1385. 25. VIII. – U Zadru. Dokument samo započeo, a nije napisan. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B IV, F II, fol. 81)

1385. 24. IX. – U Zadru. Radoslav Dubrovčić iz Gaženice prodaje kovaču Luki pok. Radoslava Dragonića vinograd u Gaženici. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B IV, F II, fol. 96)

1385. 25. XI. – U Zadru. Poništava se dokumenat od 9. siječnja 1385. godine kojim Pribislav pok. Mihovila prodaje Petru Dragoševiću vinograd. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B I, F I, fol. 162)

1385. 26. XII. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, uzima u jednogodišnju službu zlatara Stjepana pok. Cerina iz Zdenca. Slikar Ivan Tomazinov iz Padove svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B IV, F II, fol. 146'–147') (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 527, 535; *Škrinja...*, str. 104)

1386. 2. II. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, prodaje Ratku pok. Ivana iz Paprata vinograd u Papratu za 50 libara. Marangon Valent pok. Radoslava svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B IV, F II, fol. 167–167') (I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 12, 103)

1386. 27. III. – U Zadru. Postolar Felicijan pok. Pucarellija de Filigino posuđuje od trgovca Baptiste pok. Bertina de Pellacanibus iz Bolonje 100 libara. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B IV, F III/1, fol. 3)

1386. 17. IV. – U Zadru. Poništava se dokument od 3. veljače 1386. kojim marangon Valent pok. Radoslava prodaje Dobrovcu pok. Dragaca iz Lišana zemlju u Sukošanu. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B IV, F II, fol. 170')

1386. 8. IX. – U Zadru. Plemić Kolan pok. Vućine de Ginano prodaje plemiću Kolanu pok. Mateja de Begna kuću u blizini crkve Sv. Stjepana kod bivše tvrđave na gradskim vratima. U susjedstvu se spominje kuća zlatara Francesca iz Milana. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B I, F II, fol. 62–62'; Isto, B IV, F III/2, fol. 70', 73) (G. Praga, *Documenti...*, str. 232; CD XVII, str. 32; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 535; *Škrinja...*, str. 104)

1386. 12. IX. – U Zadru. Plemić Koža pok. Mateja de Begna prodaje plemiću Andriji pok. Zoila de Cesanis kuću kod crkve Sv. Stjepana. U susjedstvu se spominje kuća zlatara Francesca iz Milana. (DAZd, ZB, Articutius de Rivignano, B I, F II, fol. 65')

1386. 31. IX. – U Zadru. Kotlar Matko pok. Leonarda iz Padove i Ventura Pacijev iz Cesene, stanovnici Zadra, sklapaju poslovnu zajednicu. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiiis, B un, F I, fol. 155')

(1386.) 8. XII. – U Zadru. Andrija de Cesanis daje u zakup Ostoju pok. Filipa i njegovoj ženi Radici zemlju u Sutomišćici. Zlatar Stjepan pok. Jakova, pomoćnik zlatara Francesca iz Milana, svjedoči. (DAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F I/10b, fol. 376')

1387. 16. I. – U Zadru. Dokument nije napisan, samo ime jedne od stranaka – Grgura Sudanića iz Vrane. Kao svjedoci se javljaju zlatar Francesco iz Milana i njegov pomoćnik zlatar Stjepan, stanovnici Zadra. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 164')

1387. 19. II. – U Zadru. Nikola Mišulov iz Rijeke, građanin Zadra, prodaje Marku Benkoviću zemlju u blizini Zadra. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 170)

1387. 6. V. – U Zadru. Poništava se dokument od 15. prosinca 1386. godine kojim svećenik Mihovil iz Šibenika prodaje Madiju de Fanfogna kuću kod Arsenala. Zlatar Francesco iz Milana svjedoči. (DAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F I/10b, fol. 376a')

1387. 2. VII. – U Zadru. Plemić Nikola Matafar, kao zastupnik plemića Petra pok. Ivana de Gallo, prima od trgovca Martina pok. Jurja 1000 dukata. Dokument je sročan na ulici kod kuće zlatara Francesca iz Milana. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 190)

1387. 2–22. VII. – U Zadru. Spominje se posjed zlatara Francesca iz Milana. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F II/1, fol. 5)

1387. 13. VII. – U Zadru. Stjepan pok. Baldina iz Arezza uzima za zastupnika Ivana de Casulis. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 191')

1387. 6. XI. – U Zadru. Marin pok. Stjepana iz Kotora u ime Blaža pok. Vida iz Dubrovnika isplaćuje Petru pok. Ivana de Gallo 240 libara. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 212')

1387. 2. XII. – U Zadru. Pavao iz Krka, kao zastupnik kneza Ivana iz Krka, posuđuje od predstavnika zadarske komune 1000 dukata. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana svjedoči. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B IV, F IV, fol. 101')

1387. 3. XII. – U Zadru. Poništava se oštećeni dokument iz rujna 1387. kojim dva trgovca posuđuju 200 dukata od Čerrija iz Firence. Zlatar Francesco iz Milana svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F II/1, fol. 12')

1388. 14. II. – U Zadru. Vučina pok. Vuka prima od Benedikta de Gallo isplatu za vino. Zlatar Francesco iz Milana svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 243'; Isto, F II/2, fol. 47)

1388. 22. II. – U Zadru. Drušak i Dominik pok. Boska iz Stomorine Vasi prodaju Damjanu pok. Mikole iz istog mjesta zemlju. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F II/2, fol. 52'; Isto, F I, fol. 250')

1388. 24. II. – U Zadru. Antun pok. Jurja iz Napulja prima od Benedikta iz Salerna isplatu za vino. Zlatar Francesco iz Milana svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 252)

1388. 16. IV. – U Zadru. Oporuka zlatara Francesca pok. Antonija de Sexto iz Milana, stanovnika Zadra. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B V, F III, fol. 55') (G. Praga, *Documenti...*, str. 233–234; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 535; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1388. 22. X. – U Zadru. Plemić Gvido Matafar prima od Župana pok. Župana iz Paga 90 dukata kao isplatu za sol. Dokument sročan pokraj kuće zlatara Francesca iz Milana. Zlatar Bartul svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 324'; Isto, F II/4, fol. 122) (G. Praga, *Documenti...*, str. 225; N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 535)

1388. 23. XI. – U Zadru. Petar pok. Ivana »Monetarius« iz Firence, stanovnik Zadra, prodaje plemiću Kozi de Begna kuću kod crkve Sv. Stjepana. U susjedstvu se spominje kuća zlatara Francesca iz Milana, stanovnika Zadra. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 336') (I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1389. 3. I. – U Zadru. Matko pok. Fažola posuđuje od marangona Marka pok. Ivana iz Senja šest dukata. Zlatar Francesco iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F I, fol. 346'; Isto, F II/4, fol. 137')

1390. 23. VII. – U Zadru. Oporuka plemića Bartula pok. Zoila de Cipriano. Spominju se cedulje pisane rukom zlatara Francesca iz Milana, stanovnika Zadra, u vezi s nekim zlatnim i srebrnim predmetima koji pripadaju kovčegu Sv. Šimuna, a koji se kod njega nalaze. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B V, F III, fol. 74)

1391. 18. II. – U Zadru. Postolar Ivan pok. Radoslava i redovnica Tomica de Civalelli, kao izvršitelji oporuke postolara Merdeše Ostojevića, prodaju zlataru Francescu pok. Antuna iz Milana, stanovniku Zadra, dva vinograda u Skalenici u Cerodolu za 230 libara. (DAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B I, F I/4, fol. 86)

1391. 15. VI. – U Zadru. Plemić Barol pok. Nikole de Drechia prodaje plemiću Kolanu pok. Vučine de Ginano posjed u Banju na Pašmanu. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B I, F I/5, fol. 90')

1392. 27. II. – U Zadru. Zlatar Francesco prima na desetogodišnji nauk Šimuna pok. Ivana iz Bihaća. (ZKZd, G. Ferrante, *Regesti dell'Archivio notarile di Zara*, Vannes Bernardi de Firmo)

1392. 11. III. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija i zlatar Bartul pok. Bogdana, njegov posinak, građani Zadra, biraju Nikolu iz Feltra sucem u međusobnom sporu. (DAZd, ZB, Iordanus de Nosdrogna, B un, F I, fol. 26'–27)

1393. 9. XII. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, tuži zlatara Bartula pok. Bogdana zbog osam maraka srebra. (DAZd, Curia maior civilium Iadrensis, Kut. 5, F 10, fol. 225')

1394. 23. I. – U Zadru. Zlatar Bartul pok. Bogdana obvezuje se zlataru Francescu pok. Antonija iz Milana, stanovniku Zadra, isplatiti devedeset libara, kao cijenu za osam maraka srebra. (DAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B I, F I/8, fol. 117') (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 537; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1395. 10. II. – U Zadru. Spor između zlatara Francesca pok. Antonija iz Milana i Bartula pok. Bogdana oko osam maraka srebra. (DAZd, Curia Maior Civilium Iadrensis, Kut. 5, F I, fol. 8)

1395. 30. VIII. – U Zadru. Miroj Franulić iz Božave vraća Radojku pok. Ivana Dimsiniću dio duga. Zlatar Francesco pok. Antonija de Sextis iz Milana, stanovnik Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B II, F VI, fol. 243')

1396. 24. IX. – U Zadru. Spominje se posjed zlatara Francesca. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B V, F I, fol. 147)

1397. 12. VIII. – U Zadru. Spor zlatara Francesca pok. Antonija iz Milana i zlatara Bartula pok. Bogdana oko nekog duga. (DAZd, Curia Maior Civilium Iadrensis, Kut. 3, F 2, fol. 8)

1397. 25. XI. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra, imenuje zlatara Pavla pok. Petra i Julijana Dominikova iz Ferma svojim zastupnicima u sporu sa zlatarom Bartulom pok. Bogdana. (DAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B I, F II/1, fol. 16) (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 535; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1397. 31. XII. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, stanovnik Zadra prodaje plemiću Magiolu pok. Nikole de Fanfogna dva komada zemlje u Skalenici u Cerodolu za 100 libara. (DAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B I, F II/1, fol. 16, 21') (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 535; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1398. 26. II. (27. III. ?) – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, bivši stanovnik Zadra, prodaje Kozi de Begna kuću kod Crkve Sv. Stjepana za 200 dukata. (DAZd, ZB, Petrus de Serçana, B IV, F 72, fol. 8–8') (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar...*, str. 535; I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1398. 26. II. – U Zadru. Ivan pok. Damjana de Chiffo iz Splita prima od svog zastupnika postolara Alberta pok. Ivana de Granina sve što je

ovaj u njegovo ime dobio od dužnika. Zlatar Francesco iz Milana, građanin Zadra a stanovnik Nina, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B II, F VII, fol. 31)

1398. 27. VI. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana tuži zlatara Bartula pok. Bogdana zbog neplaćena duga. (DAZd, Curia Maior Civilium Iadrensis, Kut. 5, F 2, fol. 20)

1398. 16. XI. – U Zadru. Plemić Koža pok. Mateja de Begna prodaje Andriji pok. Zoila de Cesanis kuću kod crkve Sv. Stjepana koja je nekad pripadala zlataru Francescu pok. Antonija iz Milana, bivšem stanovniku Zadra. (DAZd, ZB, Petrus de Serçana, B IV, F 76, fol. 8) (I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1399. 15. I. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana, kao zastupnik Petra Guimillija, prodaje marangonu Nikoli Arbusjaniću zidinu u Zadru. (DAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B I, F II/1, fol. 74') (I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 104)

1399. 15. I. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija iz Milana prodaje plemiću Magiolu de Fanfogna vinograd u Crnogošćini za 25 libara. (DAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B I, F II/1, fol. 74')

1400. 2. IV. – U Zadru. Zlatar Francesco pok. Antonija de Sextis iz Milana, stanovnik Zadra, ugovara sa zlatarom Bartulom pok. Bogda-

na užara doživotno uzdržavanje za sebe i svoju ženu. Zlatar Pavao pok. Nikole »de Seç« svjedoči. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B II, F VII, fol. 139'–140) (I. Petricioli, *Škrinja...*, str. 27)

1400. 21. VI. – U Zadru. Poništava se dokument kojim plemić Zoilo pok. Zanina de Gallis, kao zakupnik kraljevskih daća, prodaje plemiću Ivanu pok. Zoila de Boto i trgovcu Jurju pok. Venture urod sela Sukošana, Perline drage i Divina, te solana na Vrgadi i u Ratu na Dugom otoku. Zlatar Francesco pok. Antonija de Sextis iz Milana, građanin Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B II, F VII, fol. 151)

1400. 21. VI. – U Zadru. Plemić Zoilo pok. Zanina de Galellis, kao zakupnik kraljevskih daća, prodaje plemiću Ivanu pok. Damjana de Nassis urod sela Sukošana, Perline drage i Divina, te solana na Vrgadi i u Ratu na Dugom otoku. Zlatar Francesco pok. Antonija de Sextis iz Milana, građanin Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B II, F VII, fol. 156')

1400. 21. VI. – U Zadru. Plemić Pavao pok. Krševana de Begna isplaćuje plemiću Ivanu pok. Mihe de Nassis novce koje je držao u pologu. Zlatar Francesco pok. Antonija de Sextis iz Milana, građanin Zadra, svjedoči. (DAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B II, F VII, fol. 158)

Bilješke

1
I. Petricioli, u skladu s egdoteičkim pravilima (usporedi **J. Stipišić**, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb 1985., str. 176), čita majstorovo ime kao »Franjo iz Milana«, što je u našoj znanosti uglavnom prihvaćeno. No, ako i prihvatimo prevođenje imena napisanog na latinskom u hrvatski oblik, on bi u Zadru morao glasiti Frane. Čini mi se ipak najboljim uzeti onaj oblik imena kakav se zacijelo upotrebljavao u svakodnevnom obraćanju, to jest onaj kojim su majstora zvali njegovi sugrađani, dakle Francesco.

2
A. G. Meyer, *Szent Simon Ezüstkoporsoja Zárban*, Budapest 1894.

3
G. Praga, *Documenti intorno all'arca di San Simeone in Zara e al suo autore Francesco da Milano*, Archivio Storico per la Dalmazia, Vol. IX, Fasc. 53, Roma 1930.; Neki dokumenti, posebice oni iz spisa zadarskog bilježnika Petrusa Perençanusa, danas su znatno oštećeni u odnosu na stanje prije Drugog svjetskog rata, pa su nam Pragini podaci utoliko dragocjeniji.

4
I. Petricioli, *Škrinja Sv. Šimuna u Zadru*, Zagreb 1983.

5
I. Petricioli, n. dj., str. 103–104. Neki manje značajni podaci, makar su autoru poznati, nisu se našli na popisu.

6
Š. Ljubić, *Listine o odnošajih Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, Knj. IV, Zagreb 1874., str. 12–13, 13–14.

7
Regeste dokumenata na koje se pozivam vidi u prilogu.

8
Kao što sam već jednom napomenuo (**E. Hilje**, *Nekoliko bilješki o zadarskom zlatarstvu XIV. stoljeća*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Sv. 38, Zadar 1996., str. 50), ličnost Bartula Bogdanova zavrjeđuje posebno istraživanje i zbog ilustracije funkcioniranja onodobnih obrtničkih krugova majstora zlatara posebno, ali i zbog njegove veze s Francescom iz Milana.

9
Zanimljivo je da I. Petricioli zna za taj dokument (n. dj., str. 104), ali ga interpretira kao još jedan spor između Francesca i Bartula. Zbog njegove zanimljivosti donosim ga u cijelosti: MIIII^c, indictione VIII^a.

Die secundo mensis aprilis. Iadre, in confinio Sanctorum Quadraginta, in domo mei Articutii notarii infrascripti, presentibus ser Paulo quondam ser Cressii de Carnaruto et Iacobo quondam domini Iacobi de Cesanis et Paulo aurifice quondam Nicolai de Seç ciuibus Iadre testibus.

Franciscus aurifex quondam Antonii de Sextis de Mediolano habitator Iadre ex parte una et Bartolus aurifex quondam Bogdani cimatoris cuius Iadre parte ex altera uolentes omnes errores et maliuolentias qui hactenus ex comunis personalibus fuerunt inter eos amorum (?) pacis et tranquillitatis ad unionem et confederationem mutuam producere ad pacta et conuentiones itas (?) comuniter et uneminitur deuenerunt uidelicet quia ipsi et eorum uterque de omnibus eorum bonis mobilibus et immobilibus ac se mouentibus locorum ubique sitis cum omnibus acquisitis hactenus et acquerendis decedere per eos et eorum utrinque fecerunt comunionem duraturam inter eos in eorum et eorum utriusque uita et usque ad eorum mortem. Que bona mobilia et immobilia dicti magistri Francisci ex comuni ipsarum partium concordia extimata fuerunt ducatis trecentis auri in auro. Qui magister Franciscus promisit ipsi Bartolo tractare eundem Bartolum et eius uxorem ut filium et filiam, et uersa uice idem Bartolus promisit ipsi magistro Francisco eiusdem magistrum Franciscum et eius uxorem tractare ut patrem et matrem et in omnibus honorare. Et stare debeant insinul in eorum uita et usque ad eorum mortem in domo ipsius Bartoli omnibus expensis ipsius Bartoli hoc adiecto quod si ipse magister Franciscus premortuus fuerit (eius sue uxoris – prekriženo) ipsi Bartolo et premori contigerit ipsius magistri Francisci uxore superstite dictus magister Franciscus in eius morte testari possit de bonis suis usque ad sumam librarum ducentarum paruorum pro sue libito uoluntatis quas idem Bartolus soluere teneatur iuxta ipsius magistri Francisci dispositionem. Et nichilominus ipse Bartolus superuiuens dictam uxorem dicti magistri Francisci in eius uita altere (?) teneatur, et omne quod lucri fuerit acquisitum per eos uel eorum alterum inter eos etiam sit comune, hoc per pactum adiecto quod si contigeret ipsum (Franciscum – prekriženo) Bartolum uel eius uxorem premori ipsi Francisco ipsius Francisci (jedna riječ nečitka) predicta ad restitutionem dotis ipsius uxoris dicti Bartoli (jedna riječ nerazumljiva) obligata existant secundum prouide sit, ac si presens contractus celebratus et stipulatus non esset, quia sic per pactum inter eos actum extitit inter eos. (Que omnia et – prekriženo) Et quod si dictum magistrum Franciscum premori contigerit ipsi Bartolo ipsius magistri Francisci bona cum omni consecuto lucri peruenire debeat ipsi Bartolo eo semper manuteneante dictam ipsius magistri Francisci uxorem in eius uita et usque ad eius mortem ut

prescriptum est, et si contigerit ipsos Franciscum et Bartolum mori supradicta uxore dicti Francisci superscribe quod dicti ducati trecenti auri ipsi uxori dicti Francisci debeant peruenire. Que omnia supradicta dicte partes promiserunt sibi inuicem attendere sub pena ducatorum centum auri hinc inde stipulanta et promissa, et refectione bonorum inde damnnum omnium et expensis, et obligatione hinc inde omnium suorum bonorum et cetera. Ad plenum. Et debeat fieri domino consilium uistram (?) et cetera.

(autograf:) Ego Marchus de Pomo.

(Državni arhiv u Zadru – DAZd, Zadarski bilježnici – ZB, Articutus de Rivignano, B II, F VII, fol. 139^v–140).

10

U pitanju je zlatar Pavao Nikolin, koji se često javlja u dokumentima s konca XIV. stoljeća, između ostalog i kao svjedok u ugovoru o doživotnom uzdržavanju sklopljenom između Francesca iz Milana i Bartula Bogdanova.

11

Može se pretpostaviti da je u pitanju zlatar Stjepan Crnotin zvani Francoj, koji se učestalo javlja u spisima krajem XIV. st. O djelima Stjepana Francoja nedavno je na okruglom stolu u Kalima govorio I. Petricioli, pripisavši mu čak pet procesijskih križeva.

12

Od onih koji se u arhivskoj građi s konca XIV. stoljeća češće javljaju, možemo spomenuti Benedikta Jakovljeva iz Zdenca, Emerika Krnjića, Ivana Butora, Jurja Skenikova, Pavla Novakova Lazanju, Pavla Petrova iz Kotora, Stjepana Petrova iz Kotora, Stjepana Petrova iz Lapca, Tomu Martinuševića, Tomu Stojanova, pa i Francescova vršnjaka Produla Andrijina, te njegove bivše učenike i pomoćnike Pavla Nikolina i Stjepana Crnotina zvanog Francoj.

13

Treba se samo sjetiti kako su se za vrijeme francuske okupacije zlatni i srebrni predmeti zatečeni u ukinutim samostanima topili da bi se od njih kovali zlatnici i srebrnjaci.

14

C. F. Bianchi, *Zara Cristiana*, Vol. II, Zara 1879., str. 249, 251.

15

L. Jelić, *Thaesaurus ecclesiae cathedralis nonensis*, Compte-rendu du quatrième congrès scientifique internationale des catholiques tenu a Friburg du 1897, Friburg 1898., str. 1–2.

16

T. G. Jackson, *Dalmatia, the Quarnero and Istria*, Vol. I, Oxford 1887., str. 345; Zanimljivo je da Jackson već tada iznosi pretpostavku »... that the artist was a foreigner, possibly, as at Zara, a Milanese«.

17

I. Petricioli, *Osvrt na ninske građevne i umjetničke spomenike srednjega i novoga vijeka*, Radovi Instituta JAZU u Zadru, Sv. 16–17, Zadar 1969., str. 347–350.

18

M. Grgić, *Zlato i srebro Zadra i Nina*, Zagreb 1972., str. 167–169.

19

M. Domijan, *Riznica Župne crkve u Ninu*, Zadar 1983., str. 28–29.

20

Očekivali bismo da je ninska trijada (Sv. Asel, Sv. Ambroz i Sv. Marcela) prikazana zajedno, kao na relikvijaru Sv. Asela, no ovdje je sa Sv. Aselom i Sv. Ambrozom prikazana Sv. Marija Magdalena.

21

Motiv vitica koje zatvaraju okrugla polja unutar kojih je smješten list učestalo se javlja na brojnim djelima zadarskog zlatarstva, između ostalih i na već spomenutom relikvijaru Sv. Zoila, a u velikom formatu i na *Škrinji Sv. Šimuna*.

22

Usporedi **M. Domijan**, n. dj., str. 29.

23

Vidi **I. Petricioli**, *Osvrt...*, str. 348.

24

I. Petricioli (*Osvrt...*, str. 347) ocjenjuje da su ninski relikvijari u odnosu na relikvijar Sv. Zoila »znatno rustičnije obradeni«.

25

Vidi **M. Domijan**, n. dj., str. 44.

26

To se posebno vidi u usporedbi s relikvijarom Sv. Zoila, na kojem su draperije daleko mekše, pomalo usitnjene, sa zaobljenim linijama.

27

Iako su u pitanju različite dimenzije, pa je zona baze i kapitela na škrinji detaljnije razrađena, jednak je način na koji su ti kapiteli i baze trodijelno koncipirani.

28

O tomu svjedoči natpis na stražnjoj strani. O križu su pisali C. Cecchelli i M. Grgić, datirajući originalne dijelove u konac 14. stoljeća.

29

Naime, današnja crkva Sv. Šimuna izvorno je bila posvećena Sv. Stjepanu. Inače, Francesco je od 1379. do 1398. posjedovao kuću u neposrednoj blizini crkve Sv. Stjepana.

30

Nedavnom restauracijom vraćen je originalni raspored figura.

Summary

Emil Hilje

A Contribution to Goldsmith Francesco da Milano

The goldsmith Francesco Antonio de Sextis from Milan, author of the famous *Shrine of St. Simeon* commissioned by the Hungaro-Croatian Queen Elizabeth, is the most significant representative of medieval goldsmith's trade in Croatia. Although numerous works have been dedicated to the master and his art, some of the archival data regarding Francesco's life have remained unnoticed.

Recent research of the Zadar archives revealed some fifty yet unknown documents in which the master is mentioned. Unfortunately, none of them refer to one of his works, and only three have to do with new assistants, but their quantity indicates the master's constant presence in Zadar.

Based on artistic similarity to the *Shrine of St. Simeon*, the fact that Francesco moved to Nin before he died makes it possible to determine the master's authorship of the reliquaries of St. Asel and St. Marcela, kept in the treasury of the Parish Church in Nin.

Another work, which could be more cautiously ascribed to Francesco da Milano, is the procession cross in the church of St. Simeon in Zadar, displaying certain artistic similarities to both the *Shrine of St. Simeon* and the reliquaries from Nin.